

Symposium, wykazując złożoność omawianego problemu i jego niedostateczne jeszcze poznanie, dostarczyło bogatego materiału do przemyśleń, wielu ustaleń metodologicznych, dało cenną konfrontację poglądów. Tym samym odniosło sukces naukowy.

Jadwiga Kiwerska

45-ROZNIKA WYDARZEN ROKU 1938: ANEKSJI AUSTRII I KRYZYSU MONACHIJSKIEGO

W dniach 7 i 8 grudnia 1983 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie odbyła się sesja naukowa poświęcona dramatycznym wydarzeniom 1938 r., ostatniego roku pokoju w Europie. W spotkaniu udział wzięli badacze z ośrodków krajowych i zagranicznych, m. in. z Austrii, Czechosłowacji, Związku Radzieckiego i Węgier.

Obrazy otworzył dyrektor Instytutu Historii UJ prof. A. Podraza, po czym głos zabrał główny inicjator sesji — prof. Henryk Batowski.

W pierwszym dniu sesji, w toku obrad przed- i popołudniowych, wygłoszono siedem referatów. Pierwszy wystąpił prof. M. Zgórnjak z tekstem dotyczącym polskiej polityki zagranicznej w 1938 r. Swoje wywody rozpoczął od scharakteryzowania sytuacji militarnej w Europie u progu 1938 r., nakreślił program zbrojeń niemieckich i mocarstw zachodnich. Na tym tle ukazał wojskowe możliwości II Rzeczypospolitej i działania dyplomacji polskiej, zwłaszcza w okresie *Anschlussu* Austrii. Drugi referat wygłosił prof. J. Buszko (*Prasa polska wobec sprawy aneksji Austrii przez Niemcy hitlerowskie*), przedstawiając stanowiska różnych sił i ugrupowań społecznych w Polsce wobec agresywnych poczynań III Rzeszy. Szczegółowo omówił poglądy obozu rządzącego na politykę austriacką Hitlera, obficie okraszając je cytatami z prasy sanacyjnej. Więcej miejsca poświęcił też stanowisku partii opozycyjnych — Stronnictwa Narodowego, PPS i partii chłopskich. Z referatu niezbicie wynikało, że *Anschluss* Austrii w ocenie dyplomacji polskiej nie stanowił bezpośredniego zagrożenia dla suwerenności państwowej, minister J. Beck liczył się z zahamowaniem ekspansji niemieckiej po wchłonięciu przez Rzeszę Austrii lub ukierunkowaniem jej na południowy wschód.

Kolejny referent, doc. dr hab. J. Kozeński (*Kwestia austriacka w 1938 r.*) skoncentrował swą uwagę w zasadzie na „historycznym” przeglądzie dążeń zjednoczeniowych w Rzeszy i w Austrii szczególnie analizując próby połączenia się obu państw po I wojnie światowej. Po przedstawieniu tych zagadnień, autor przeszedł do omówienia polityki Hitlera wobec Austrii po objęciu przezeń władzy w Niemczech.

W popołudniowej części sesji z referatami wystąpili prof. J. Chlebowczyk (*Problem Zaolzia w 1938 r.*), dr E. Orlof (*Kwestia słowacka w 1938 r.*) oraz goście zagraniczni. Doc. W. Peša z Brna zaprezentował poglądy historyków czeskich na sprawę kryzysu sudeckiego i układu monachijskiego, prof. S. J. Prasolow z Moskwy scharakteryzował działalność dyplomacji radzieckiej w tym okresie, dr A. Suppan z Wiednia przedstawił osiągnięcia najnowszej historiografii austriackiej obejmującej kwestie *Anschlussu* republiki i kryzysu monachijskiego.

W żywej dyskusji, która się wywiązała po wygłoszeniu referatów, wystąpiło kilkunastu mówców. M. in. prof. Cz. Madajczyk zakwestionował w referacie prof. Zgórniaka dane, dotyczące niemieckich wydatków na zbrojenia po 1933 r. podkreślając, że oficjalne wykazy nie są reprezentatywne. Wiadomo bowiem, że część wydatków na ten cel ukryta została w budżetach różnych resortów. Poza tym dyskutant postawił kwestie w jaki sposób Niemcy mogły przeznaczyć oibrzymie sumy na potrzeby armii nie wywołując tym poważnych napięć w budżecie państwowym państwa. Z kolei prof. J. Tomaszewski podzielił się swoimi uwagami na marginesie referatu dr Orlof, uzupełniając niektóre jej wywody. Następny mówca, doc. dr hab. S. Sierpowski polemizował z tezami doc. Kozeńskiego przytaczając dodatkowo pominięte w referacie zagadnienie niemiecko-austriackiej unii celnej z marca 1931 r. Zdaniem dyskutanta, *Anschluss* był ideą obiektywnie funkcjonującą, co jednak można udowodnić dopiero poprzez badania z zakresu psychologii społecznej, a zwłaszcza stopnia świadomości państwowej Austriaków w kolejnych latach XX wieku. Stanowisko to poparł również dr A. Suppan.

Następnego dnia wygłoszono trzy referaty. Prof. M. Adam z Budapesztu przedstawiła politykę zagraniczną Węgier w okresie kryzysu monachijskiego i udział Królestwa w rozbiórze Czechosłowacji. Temat jej wystąpienia zbiegł się z tytułem referatu doc. dra hab. W. Felczaka, który w tej sytuacji uzupełnił tekst prof. Adam wynikami własnych badań. Kolejny mówca, doc. dr hab. M. Pułaski, wystąpił z interesującymi materiałami na temat stanowiska Polski wobec kryzysu monachijskiego. W ciekawy sposób ukazał stosunki polsko-czechosłowackie w latach dwudziestych i trzydziestych; szerzej omawiając rozbieżności i odmienne koncepcje w polityce zagranicznej obu państw. Jak podkreślił autor w zakończeniu, niemożność dojścia do porozumienia pomiędzy Warszawą i Pragą w okresie zagrożenia ze strony Hitlera wynikała z braku dobrej woli tak u Becka, jak i u Beneša. W ostatnim referacie, wygłoszonym przez doc. dr hab. A. Szefera, ukazano kwestię sudecką w 1938 r. w najnowszej literaturze historycznej. Jak pokazały badania doc. Szefera, ta problematyka posiada szereg znakomitych i ciekawych opracowań, opartych w szerokim zakresie na materiałach źródłowych z archiwów czeskich, niemieckich, brytyjskich i francuskich.

Dyskusja, odbyta po wygłoszeniu referatów, poszła w kierunku analizy stosunków polsko-czechosłowackich w okresie międzywojennym i stosunku mocarstw do Pragi w 1938 r. Dr W. Ryzewski z Wojskowego Instytutu Historycznego podjął wątek współpracy wojskowej polsko-czechosłowackiej wykazując, że kierownictwo wojskowe obu państw było przychylnie współdziałać obu armii. Kolejny dyskutant, prof. S. Nahlik nawiązał do swej pracy w służbie dyplomatycznej w latach trzydziestych, przypominając opinie krążące w polskim MSZ w okresie kryzysu sudeckiego. Występujący po nim dr B. Koszel zabrał głos na temat oceny polityki Hitlera wobec Czechosłowacji z punktu widzenia interesów polskich. Minister J. Beck, chociaż miał wiele powodów, aby tak przypuszczać, błędnie rozumował, że ekspansja niemiecka po aneksji Austrii skieruje się na południowy wschód. Polityków polskich w tych poglądach utwierdzały raporty placówek dyplomatycznych na Bałkanach, sygnalizujące silny wzrost wpływów niemieckich — gospodarczych, politycznych, kulturalnych — w tym rejonie.

W charakterze dyskutanta wystąpił również doc. Kozeński, wysuwając śmiało przypuszczenie, że naczelną zasadą polityki zewnętrznej Czechosłowacji w 1938 r. było uchronienie narodu od okropności ewentualnej wojny, nawet za cenę utraty suwerenności państwowej. Polemizował z nim prof. Batowski, przeciwny takiej

interpretacji, uważając, że nie ma żadnej podstawy, aby twierdzić, że prezydent Beneš i premier Hacha na zimno mogli cokolwiek kalkulować, zwłaszcza że wydarzenia w 1938 r. zmieniły się jak w kolejdoskopie.

Również prof. Batowski podsumował dyskusję i zamknął obrady.

Przechodząc do wniosków, które nasunęły się po wysłuchaniu referatów na Krakowskim sympozjum, można powiedzieć, że odczuwało się pewien niedosyt. Brał się on stąd, że tematyka obrad w zasadzie zawężona została do spraw stosunków polsko-czechosłowackich i polsko-austriackich. Jak się wydaje, w programie sesji, a zwłaszcza w obiecującym wiele tytuł, zabrakło dwóch, a może nawet trzech podstawowych referatów. Mam na myśli podstawowe teksty o polityce Niemiec hitlerowskich wobec Austrii i Czechosłowacji, aktywności (szerokiej) Włoch w tym regionie, a także o stanowisku Francji i Wielkiej Brytanii wobec *Auschlusu* i kryzysu sudeckiego. Wprawdzie polityka mocarstw zachodnich w Europie środkowej w tym okresie posiada niezwykle bogatą literaturę i trudno tutaj wnieść jakiegokolwiek nowe ustalenia, jednakże odnosi się wrażenie, że przedstawione referaty funkcjonowały niejako na obrzeżu tych najistotniejszych wydarzeń. Czasami wyglądało na to, że w roku 1938 Polska miała o wiele więcej do powiedzenia w sprawach austriackich i czechosłowackich niż to było w rzeczywistości.

Uwagi te o charakterze sugestii w żadnym wypadku nie wpływają na ogólną bardzo pozytywną ocenę badań zaprezentowanych w szacownym gmachu *Collegium Novum* w Krakowie. Autorzy, nosząc się z zamiarem przygotowania materiałów do druku, z pewnością — jak to sami podkreślali — uzupełnią niektóre referaty.

Bogdan Koszel

